

טקס גילוי אבני הזכרון ליהודי זמושץ' והסביבה ברציף הרכבת בזמושץ'

16 באוקטובר 2018

ישראל שֶק

מכובדי ראש עיריית זמושץ' אנדז'י וֶנוֹק, הרב הראשי ליהודי פולין הרב מיכאל שוֹדְרִיָה, חברים ומוזמנים נכבדים,

76 שנים תמימות חלפו מאז פסח באפריל 1942. יהודים נרצחו בדם קר באקציה האחרונה ברחובות זמושץ' (בהם סבי היקר חיים באקסער).

הניצולים לעת ההיא מבין יהודי זמושץ' והסביבה, יחד עם יהודים שהובאו ממקומות רחוקים כמו מערב גרמניה מחבל הרוהר ומצ'כיה, כונסו באכזריות מן הגטו, אל רציף הרכבת כאן ונשלחו בדרכם האחרונה אך מחנה ההשמדה בעלזשעץ הסמוכה מדרום לזמושץ'.

שם חלקו את הגורל האיום והנבזי עם אחיהם מרחבי דרום מזרח פולין וגליציה – כולם נידונו לרציחה במסגרת הפתרון הסופי השטני.

במקום זה לא היתה כל הפרדה: סנדלר יחד עם רב, מורה עם חייט, מלומד עם אדם פשוט, מיילדת יחד עם נערת מטבח, ציוני ובונדיסט ויהודי אורתודוקס, עובר עם אשה קשישה ונערה צעירה; כולם הושלכו אל המאכלת באשמת היותם יהודים.

כך בְּאֶבְחָה, תמו חיי קהילה יפים שנמשכו למעלה מ-350 שנה.

ערב מלחמת העולם השניה היו בזמושץ' כ-12 אלף יהודים, כ-45% מהאוכלוסיה של העיר.

כמו בערים ועיירות אחרות ברחבי פולין והמדינות הסמוכות, נהנו יהודי זמושץ' מאוטונומיה תרבותית. הם חינכו את ילדיהם במסגרות חינוך שונות, הוציאו לאור הרבה עיתונים וספרים, נהנו מפולמוסים פוליטיים ודתיים, ארגנו מפלגות פוליטיות ותנועות נער נלהבות, בתי ספר כמו קדימה ותרבות, ספריות, בתי כנסת ותלמודי תורה, תיאטראות וארגוני ספורט. הם חיו, אהבו, עבדו וגם התקוטטו.

ובעת ובעונה אחת, היו אזרחים נאמנים למדינה הפולנית, כפי שהיו יהודים בארצות אחרות נאמנים למדינותיהם. דודים שלי שרתו בצבא הפולני, והדבר נכון בארצות אחרות.

כאן בזמושץ' חלמו רבים לקחת חלק בהקמה של מדינתם הריבונית בארץ ישראל. לשם כך הקימו תנועות ציוניות; החלוץ היתה תנועה בולטת, בכינה בני נער לעליה למולדתם בארץ ישראל.

לרוע המזל, רק חלק זעום הצליח להגשים חלום זה לפני שפרצה המלחמה הנוראה בספטמבר של שנת 1939.

היום אני מדבר כיושב ראש הארגון של היהודים יוצאי זמושץ' והסביבה.

אבל מעבר לכך, אני מדבר כנציג של קרובי משפחתי האהובים: הסבים והסבתות שלי, דודים ודודות ובני דודים, יתכן ו-100 חברים במשפחתי המורחבת, שנשלחו להרצחם לפני 76 שנים.

מבצע ריינהארדט הסתיים בחורבן והרס של כל הקהילות האחרות בחרוביישוב, חלם, הורודלו, וויסלאוויץ, קששוב, לובלין, ראיוויץ, טישוויץ, איזביצה, בילגוריי, ראדזין, שעברעשין, קראסניסטאב, יאנוב, פיאסקי, ולודאוה, גוריי ואחרות רבות. בכמה מעיירות אלה בני משפחתי הענפה נרצחו במקום או בדרך אל המחנות בעלז'ץ או מיידאנק

בבעלז'ץ לבדה למעלה מחצי מיליון, ואולי עד 800 אלף יהודים מהאזור שבין לובלין-קראקוב-לבוב-ראדום נטבחו. אתם בוודאי מתארים את רגשות הקשר שלי אל האזור.

אני מודע היטב לגורל המר של העם הפולני שסבל והושפל ע"י הקלגסים הגרמניים, שהעבירו מסות של אנשים ורצחו אותם במלחמה הנוראה. הגורל הזה ברור לי.

אבל לרוע מצבנו, שליש מהעם היהודי נרצח. פחות מ-10% של יהודי פולין שרדו, ברובם אלה שנמלטו לתוך ברית המועצות, להוציא אלה שעזבו לפני השואה. מספרים דומים חלים על כל יהודי מרכז אירופה ומזרחה.

אני נולדתי בישראל אחרי השואה. היה זה באמצע מלחמת העצמאות שלנו. אחותי ואני אמורים היינו לגדול ללא תחושות הכאב והאובדן. אבל לא יכולנו שלא לחוש דרך הורינו, לרוב שלא ברצונם המפורש, את הקטיעה של המשפחה, כמו של גוף שנחתכו ממנו אברים חיים. כמובן לא רק אנחנו, אלא רוב בני דורנו שמעליהם שרויה עננה כבדה.

מעל שולחני מונחים צילומים של אנשי הקהילה ובהם בני משפחתי, נאספים בדיוק כאן, באתר הזה, סוחבים על שכמותיהם שקים וחבילות, ככל שאפשרו להם הנאצים, בהשלותם אותם שהם "רק" מועברים ליישוב במקום אחר. הם קלטו את רוע הגזירה שעות ספורות אחר כך, ברדתם מהרכבת ובהגיעם לתחנה הסופית, בעלז'ץ.

בשנים שחלפו מאז, הורי, בני משפחותיהם, שכנים וחברים ששרדו את השואה אספו כוחותיהם והחלו לבנות חייהם מחדש. לא באמצעות נס משמים, אלא בעבודה קשה הצליחו לבנו, לקומם הריסות ולבנות משפחות, כמו ניצנים העולים ופורחים משרידי עץ שעלה בלהבות.

למרות הכאב הנורא והנמשך, לקחו שרידי השואה חלק גדול השיקום והקמה של החברה בישראל, לחמו במלחמת הקוממיות ויצרו בית לדורות שיבואו.

הם לא חסכו מאמץ כדי שילדיהם יזכו לחינוך נאות, ישמח בילדותם ובנעוריהם, יחיו נורמלית ככל האפשר וימשיכו את שלשלת החיים.

עדיין, תמיד קיימת היתה התקווה, קלושה ככל שהיתה, שאולי אולי מי מבין האחים והאחיות שנעלמו יופיע לפתע פתאום והמשפחה תוכל להתאחד ולו חלקית. בדרך כלל היתה זאת תקוות שווא.

אני זוכר היטב את אמי ואבי בשנות החמישים מצפים לשווא לבדל תקווה שיעלה מתוך המסמכים של המדור לחיפוש קרובים של הסוכנות היהודית. ותמיד – אכזבה.

הארגון שלנו הוקם בחודש מאי 1945 בתל אביב ע"י השרידים שחשו, כל כך קרוב לארועי השואה את הצורך לקרבה עם חבריהם לקהילה. אנו זוכרים שילדים היינו עדים לפגישות של הורי, בני המשפחה וחברים, איך צחקו ובכו בחיפוש תמידי אחרי ניחומים.

אחר כך נשאו בני דורי את מוט השליחים, ואנו שואפים שגם ילדינו, בני הדור הבא לא ישכחו את הקהילה שבה היו חברים אבותיהם הסבים והסבתות ואת הגורל המר שפקד אותם. בשיא הארגון היו רשומים כחברים כמה אלפי אנשים. אלא שבדרך הטבע מספר האנשים המשתתפים בפגישות השנתיות של הארגון בניסן-אפריל הולך ופוחת. פחות חברים בני הדור הראשון, וגם פחות התעניינות ומחויבות של בני הדורות הבאים. זוהי תופעה משותפת ללאנדסמאנשאפטים אחרים.

אנו שומרים את הלהבה. אישית אני יודע שבתי ובני וגם ילדיהם ימשיכו בכך.

ירמיהו הנביא הגדול של החורבן והגאולה הבטיח:

"ל"א, ה' הַנְּבִיא מְבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן,

וְקִבְצָתִים מִיַּרְכְּתֵי-אֶרֶץ--בָּם עֵזר וּפֶסֶחַ, הִרָה וַיִּלְדֹת יַחֲדָו:

קָהָל גָּדוֹל, יִשׁוּבוּ הֵנָּה.

ל"א, ה' בְּבָכִי יָבֹאוּ, וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֶם--אוֹלִיכֶם אֶל-נַחְלֵי מַיִם,

בְּדֶרֶךְ יֵשֶׁר לֹא יִכְשְׁלוּ בָּהּ:

כי-הִיִּיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאֵב, וְאֶפְרַיִם בְּכָרִי הוּא."

וכן אמר:

"קול ברמה נשמע, נהי בכי תמרורים, רחל מבכה על בניה

מאנה להנחם על בניה כי איננו."

"מנעי קולך מבכי, ועיניך מדמעה

כי יש שכר לפעלתך נאם ה', ושבו מארץ אויב.

ויש תקוה לאחריתך נאם ה', ושבו בנים לגבולם"

הרעיון של הקמת אתר הזכרון במקום זה עלה באוגוסט 2010, כאשר בני אורי ואני פגשנו את ראש העיריה הקודם מארצין זאמויסקי בלשכתו ודנו אתו וכן דנו בענין עם חברינו ההיסטוריונים פרופסור רוברט קוואלק המנוח וקשישטוף באנאך.

כמובן אנו חבים תודות רבות לחברינו כאן בזמושץ', בעיקר המורה מארק קולצון, שעבדו רבות לתכנן ולהקים את יד הזכרון.

אישית וכמייצג הארגון של יוצאי זמושץ' והסביבה, אני מודה לחברינו המסורים מאריה פורנאל, פרופ' אדם קופצ'ובסקי, ארתור בארא, קשישטוף באנאך, תומאס פאנצ'יק ואחרים.

הטבלאות המונחות כאן וכתובות בעברית, פולנית ואנגלית מעלות את הרוע האנושי הנורא ביותר. לצערי חסרה כאן הכתובת ביידיש, שפת אמם של הנספים.

איננו נאיביים, אבל הבה נקווה שמשוהו דומה לא יחזור על עצמו אף פעם באף

מקום.

תודה רבה לכולכם.